
Ks. Mirosław Sitarz

WYMÓG ZASIĘGNIĘCIA PRZEZ BISKUPA OPINII ZESPOŁU PROBOSZCZÓW W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH USUWANIA I PRZENOSZENIA PROBOSZCZÓW (KAN. 1742)

Wstęp

Kodeks Jana Pawła II nakłada na biskupa diecezjalnego obowiązek ustanowienia kolegialnych organów konsultacyjnych, a także obliguje go pod sankcją nieważności, w określonych sytuacjach, do zasięgnięcia konsultacji w postaci uzyskania zgody lub wyrażenia opinii. Organami obligatoryjnymi w diecezji są: diecezjalna rada ds. ekonomicznych (kan. 492), rada kapłańska (kan. 495), kolegium konsultorów (kan. 502), a na terenach misyjnych rada misji (kan. 501). Natomiast organami, które biskup może utworzyć, gdy uzna je za potrzebne w diecezji, są: rada biskupia (473 § 3) i diecezjalna rada duszpasterska (kan. 511). W księdze VII sekcji II zatytułowanej *Procedura przy usuwaniu lub przenoszeniu proboszczów*, w kan. 1742¹ prawodawca traktuje o *zespole ustanowionym na stałe... przez Radę kapłańską*. Zespół ten do chwili obecnej nie doczekał się całościowego opracowania w literaturze kanonistycznej. Na temat tej instytucji pisali J. Krukowski², Z. Grocholewski³ T. Pieronek⁴ i J. Duda⁵. Niniejszy artykuł dotyczy genezy, ustanowienia, struktury, zadań, członkostwa i sposobu działania tego zespołu.

¹ A także w: kan. 1745 §2 i 1750.

² Por. *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, RW KUL 1985, s. 161-181.

³ Por. *Postup pri prelozeni a odvolani farara*, Bratislava 1999.

⁴ Por. *Administracyjne usunięcie lub przeniesienie proboszcza*, w: *Prawo Kanoniczne*, 32 (1989) nr 1-2, s. 27-43.

⁵ Por. *Roczniki Nauk Prawnych*, t. X, z. 2 (2000), s. 71-77.

1. Geneza

Dyscyplina kościelna dotycząca usuwania i przenoszenia proboszczów podlegała stopniowej ewolucji. Bazowała na założeniu, że duchowny przez święcenia został na stałe inkardynowany do konkretnego kościoła, a później – do danego beneficjum powierzanego proboszczom na sposób stały⁶. Jednak zasada *Salus animarum suprema lex*, według której zbawienie dusz jest najwyższym prawem we wszystkich poczynaniach całego Kościoła i jego hierarchii, stworzyła zasadę trwałości na urzędzie proboszcza. Troska o tę trwałość więzi między proboszczem jako własnym pasterzem a jego parafią była w Kościele zawsze duża. Od czasów pojawienia się wspólnot parafialnych biskup wyznaczał dla nich na stałe kapłanów, a rozwijające się w tej kwestii ustawodawstwo kościelne zabraniało ich usuwania lub przenoszenia, dopuszczając taką możliwość tylko w wyjątkowych sytuacjach, podyktowanych występkami duchownego⁷. Duchownym powierzane są urzędy nie dla ich własnych korzyści, lecz dla dobra duchowego wiernych⁸. Dlatego gdy okaże się, że piastowanie przez nich urzędu kościelnego jest bezowocne czy nawet szkodliwe, powinni być przez kompetentnego przełożonego kościelnego usunięci z danego urzędu i zastąpieni przez innych, albo zmuszeni do owocnego wypełniania swoich obowiązków⁹. Prawodawca w kan. 1740 stanowi: *Gdy posługiwanie jakiegoś proboszcza, na skutek jakiejś przyczyny, nawet bez jego poważnej winy, staje się szkodliwe lub przynajmniej nieskuteczne, może on zostać usunięty z parafii przez biskupa diecezjalnego*. Uzasadnienie takiego stanowiska, a także konkretnie wyliczone przyczyny, znajdują się już w dekretach Urbana III (1185-1187)¹⁰ i Innocentego III (1198-1216)¹¹. Z usuwaniem i karaniem beneficjentów (proboszczów i biskupów) drogą administracyjną spotykamy się już w Dekretalach¹² i postanowieniach Soboru Trydenckiego¹³. Natomiast przyczyny i procedurę postępowania przy usuwaniu i przenoszeniu proboszczów dokładnie określił dekret

⁶ Por. J. Krukowski, dz. cyt. s. 162.

⁷ Por. T. Pieronek, art. cyt. s. 27.

⁸ Por. *Maxima cura*, AAS 2 (1910) s. 626.

⁹ Por. S. Biskupski, *Stanowisko proboszcza w świetle prawa kanonicznego*, Płock 1966, s. 234.

¹⁰ Por. C. 5, X, III, 19.

¹¹ Por. C. 10, X, I, 9.

¹² Por. T. Pawluk, *Kanoniczne procesy szczególne*, Warszawa 1971, s. 140.

¹³ Por. Ss. 21, c. 6 de ref.

Kongregacji Soboru z dnia 20 VII 1910 r. *Maxima cura*¹⁴. Dekret ten został z niewielkimi zmianami recypowany do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. W KPK/17 prawodawca umieścił siedem odmian szczególnej procedury administracyjnej (kan. 2147- 2183). Udział egzaminatorów synodalnych lub proboszczów konsultorów w każdym z tych procesów administracyjnych był wymagany pod sankcją nieważności.

1.1. Egzaminatorzy synodalni

Egzaminatorzy synodalni, bądź prosynodalni, zostali ustanowieni na Soborze Trydenckim. Ich zadaniem, oprócz uczestniczenia w procesie administracyjnym, była weryfikacja kandydatów na urząd proboszcza. Kandydatów na egzaminatorów proponował podczas synodu biskup diecezjalny (rezydencjalny). Natomiast ojcowie synodu zatwierdzali ich na dziesięcioletnią kadencję w liczbie od czterech do dwunastu, w zależności od potrzeb diecezji. W okresie między synodami, gdy zaistniała potrzeba, egzaminatorów mianował biskup po zasięgnięciu rady kapituły katedralnej (kan. 386).

1.2. Proboszczowie konsultorzy

Instytucja proboszczów konsultorów została utworzona przez dekret *Maxima cura*. KPK/17 instytucję tę zachował, liczbę, warunki i czas urzędowania konsultorów określił tak samo, jak egzaminatorów. Według dekretu *Maxima cura* proboszczowie konsultorzy mieli obowiązek uczestniczyć przy rewizji procesu, gdy usunięty proboszcz wniósł rekurs od dekretu biskupa. Natomiast KPK/17 wyznaczał im rolę jedynych doradców przy przenoszeniu proboszczów mniej stałych (kan. 2162-2167). Należy zauważyć ewolucję kompetencji w tym okresie. W dekrecie *Maxima cura* głos egzaminatorów i konsultorów był decydujący na równi z głosem biskupa. Decyzje zapadały kolegialnie, większością głosów¹⁵. W KPK/17 egzaminatorzy i konsultorzy mieli w procesie administracyjnym jedynie głos doradczy. Faktycznie decydował sam biskup, który pod sankcją nieważności procesu musiał tylko wysłuchać zdania wspomnianych doradców¹⁶. Dalsze wskazania dotyczące genezy (rewizji) przepisów interesującej nas instytucji zespołu

¹⁴ AAS 2 (1910) 636.

¹⁵ Por. Can. 6.

¹⁶ Por. Biskupski, dz. cyt. s. 244-245.

proboszczów znajdują się dekrete soborowym *Christus Dominus* (nr 31) i w motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* (I 20). KPK/83 w ogóle nie wspomina o uczestnictwie tych dwóch instytucji w procesie administracyjnym przy przenoszeniu i usuwaniu proboszcza. Kan. 1742 nakazuje w ich miejsce ustanowić jeden zespół proboszczów: *Jeżeli na podstawie przeprowadzonego badania ustalili się, że istnieje przyczyna, o której w kan. 1740, biskup omawia sprawę z dwoma proboszczami, wybranymi z zespołu ustanowionego na stałe w tym celu przez Radę kapłańską na propozycję biskupa; jeśli biskup dojdzie później do wniosku, że należy przystąpić do usunięcia, podając - do ważności - przyczynę i argumenty, radzi proboszczowi po ojcowsku, by zrezygnował w ciągu piętnastu dni*¹⁷. Powstaje pytanie kto, kiedy i na czyj wniosek ma utworzyć zespół proboszczów oraz jaka jest jego struktura i zadania, czy jest to organ kolegialny obligatoryjny czy fakultatywny.

2. Ustanowienie

Obowiązujący Kodeks nakłada na biskupa diecezjalnego¹⁸ w powierzonym jego trosce Kościele partykularnym obowiązek ustanowienia kolegialnych organów obligatoryjnych (kan. 492, 495, 502) i stwarza możliwość utworzenia organów fakultatywnych (kan. 473, 511). Natomiast z przytoczonego kan. 1742 wynika, iż obowiązek ustanowienia zespołu proboszczów nie należy do kompetencji biskupa, ale do innego organu kolegialnego, do rady kapłańskiej, którą tworzy *zespół kapłanów, będący jakby senatem biskupa i reprezentującym prezbiterium* (kan. 495)¹⁹. Do obowiązku biskupa, który zwołuje posiedzenie rady kapłańskiej, przewodniczy jej, oraz określa sprawy, które mają być rozpatrywane (kan. 500), należy złożenie propozycji (*Episcopo proponente* - kan. 1742) utworzenia takiego organu i dopilnowanie, aby taki organ został utworzony przez radę kapłańską w sposób zgodny z przepisami prawa (kan. 391).

¹⁷ Por. ...*Episcopus rem discutiat cum duobus parochis e cetu ad hoc stabilter a consilio presbyterali, Episcopo proponente, selectis*; Na temat redakcji tego kanonu stwierdzili: Pieronek, *Sama redakcja kanonu nie wydaje się najlepsza*, por. art. cyt. s. 32.; Grocholewski: *...treść cytowanego tekstu nie jest całkowicie klarowna*. por. dz. cyt. s. 49; W związku z tym Papieska Rada Do Spraw Tekstów Prawnych sprzecywała treść tego kanonu por. AAS 80 (1988) s. 1819.

¹⁸ A także na rządców Kościołów partykularnych zrównanych w prawie z biskupem diecezjalnym (kan. 368 i 381 § 2).

¹⁹ Inna interpretacja została odrzucona już na etapie redakcji projektu Kodeksu, por. *Communicationes* 11 (1979), s. 290.

Co do formuły *Episcopo proponente* – na propozycję biskupa - J. Duda proponuje następującą interpretację *Według przepisów kodeksu ustanowienie Zespołu proboszczów konsultorów nie jest konieczne ... To znaczy, iż biskup diecezjalny może swobodnie decydować, czy poprosi albo nie poprosi Radę kapłańską o ustanowienie Zespołu proboszczów konsultorów. Następnie w przypisie nr 8 dodaje W związku z tym powstaje następne pytanie: czy biskup diecezjalny może znieść Zespół proboszczów konsultorów? **Jednoznacznie można stwierdzić, że tak!** Z kanonu 1742 KPK wynika, że biskup diecezjalny nie robi imiennej listy proboszczów konsultorów, ponieważ czyni to Rada kapłańska. Jednak **egzystencja Zespołu proboszczów konsultorów zależy od woli biskupa diecezjalnego**²⁰.*

Wydaje się, że taka interpretacja kan. 1742 jest wadliwa, ponieważ:

1. Zgodnie z kan. 500 - §1. *Do biskupa diecezjalnego należy zwoływanie Rady kapłańskiej, przewodniczenie jej oraz określanie spraw, które mają być rozpatrywane, albo dopuszczanie zgłoszonych przez członków. § 3. Rada nigdy nie może działać bez biskupa diecezjalnego.* W związku z tą dyspozycją, jeśli biskup nie zwoła posiedzenia i nie zaproponuje radzie kapłańskiej utworzenia zespołu proboszczów, lub nie zaakceptuje zgłoszonego wniosku w tej kwestii, to nikt inny nie jest kompetentny w tej sprawie.

2. Wyrażenie *Episcopo proponente* pozwala biskupowi swobodnie wybrać konkretnego proboszcza z wykazu proboszczów, wybranych aktem kolegialnym przez radę kapłańską i powołać go do składu dwóch proboszczów, z którymi będzie się konsultował w sprawie usunięcia lub przeniesienia proboszcza w poszczególnym wypadku. Takie sformułowanie pozwala biskupowi wybrać z zespołu proboszczów proboszcza, którego w danej sytuacji będzie uważał za optymalnego doradcę. Biskup nie jest zobowiązany do kolejnego procesu powoływania kolejnych proboszczów według listy.

3. Według J. Dudy biskup diecezjalny może swobodnie decydować, czy rada kapłańska poprzez wybór ma powołać ten organ kolegialny czy też nie. Należy jednak sądzić, że kan. 1742 zobowiązuje biskupa do tego, aby przed każdym postępowaniem przy usuwaniu proboszcza *omówił sprawę z dwoma proboszczami, wybranymi z zespołu ustanowionego na stałe (stabilter) w tym celu przez Radę kapłańską.* Prawodawca nakłada

²⁰ Por. J. Duda, art. cyt., s. 73-74.

na radę kapłańską obowiązek powołania zespołu proboszczów. Biskup ma tylko zgłosić wniosek, aby rada kapłańska dokonała wyboru zespołu proboszczów tylko z pośród proboszczów, a po wyborze biskup powinien ogłosić, kto został wybrany (kan. 176). Jeżeli wybór został przyjęty przez członków zespołu proboszczów, należy stwierdzić, że organ ten został ukonstytuowany.

4. Kodeks nie zezwala biskupowi na usunięcie któregoś proboszcza z listy członków, ani rozwiązać organu, jak rady kapłańskiej (kan. 501 § 3)²¹. Zespół proboszczów ma zagwarantowaną stabilność przez Kodeks. Organ ten może być rozwiązany tylko przez radę kapłańską na propozycję biskupa, lub na skutek upływu kadencji określonej w prawie partykularnym.

5. Do ważności procesu administracyjnego przy usuwaniu i przenoszeniu proboszczów konieczna jest konsultacja w postaci zasięgnięcia opinii od dwóch proboszczów wybranych przez biskupa ze wskazanego zespołu. Wymóg ten w prawie powszechnym Kościoła obowiązuje od dekretu *Maxima cura*²². Należy postawić pytanie: czy biskup może ważnie usunąć lub przenieść proboszcza, gdy taka konieczność zaistnieje, a zespół proboszczów nie został powołany i nie funkcjonuje rada omawiana w kan. 1733? Inne organy kolegialne funkcjonujące w kościele partykularnym, w tym również mające największą stabilność kolegium konsultorów, nie zostały wyposażone przez prawodawcę w takie kompetencje (kan. 502 i 485).

Prawo nie określa, kiedy biskup ma zaproponować utworzenie tego zespołu. Również komentatorzy tego kanonu pomijają tę kwestię²³. Należy sądzić, że biskup powinien zaproponować utworzenie zespołu proboszczów na początku kadencji każdej nowo utworzonej rady kapłańskiej, tak, aby w wypadku, gdy zaistnieje sytuacja, w której należy zastosować procedurę administracyjną przy usuwaniu czy przenoszeniu

²¹ Por. kan. 190 - 196. Kan. 190 §1 tylko ten może dokonać przeniesienia, komu przysługuje prawo powierzenia.

²² Por. Can. 24 - 25 (AAS 2 (1910), s. 639).

²³ Por. Pieronek, art. cyt., s. 33: Rada Kapłańska na propozycję biskupa diecezji wybiera na stałe zespół proboszczów, spośród którego dwóch ma obowiązek brać udział w każdym postępowaniu administracyjnym usunięcia proboszcza; Krukowski, dz. cyt., s. 168 ...Którzy są członkami specjalnego zespołu powołanego przez radę kapłańską do tego celu na wniosek biskupa; Grocholewski, dz. cyt., s. 47:... wybranych w sposób swobodny z zespołu, który w tym celu ustanowiła rada kapłańska na stałe (kan. 495-502) na propozycję biskupa.

proboszczów, mógł skorzystać z ich opinii i legalnie podjąć decyzję. Na tej podstawie należałoby również określić czas kadencji dla zespołu proboszczów jako okres pięciu lat, co odpowiada kadencji rady kapłańskiej.

Sygnatura Apostolska w jednym z wyroków wypowiedziała się, że jeśli nie został utworzony zespół proboszczów, to do ważności procesu zamiast konsultacji z dwoma proboszczami wystarczy konsultacja z radą, która jest w sposób trwały ustanowiona w diecezji, z którą biskup konsultuje problemy dotyczące nominacji, przeniesienia i usuwania prezbiterów z jakiegokolwiek urzędu. Rada ta została wybrana przez wszystkich kapłanów pracujących w diecezji w liczbie pięciu proboszczów. Jednego proboszcza zamianował biskup. Sygnatura uzasadniła, że podstawy prawa i duch normy kanonicznej w tej sytuacji został zachowany dostatecznie, ponieważ w czasie konsultacji uczestniczyło sześciu kapłanów cieszących się uznaniem całego prezbiterium, a nie dwóch wybranych przez radę kapłańską²⁴.

3. Wymogi stawiane kandydatom do zespołu proboszczów

Kodeks stanowi, iż na członka zespołu proboszczów rada kapłańska może wybrać tylko proboszcza. Aby ktoś mógł ważne zostać proboszczem, musi posiadać święcenia prezbiteratu. Ponadto winien odznaczać się zdrową nauką i dobrymi obyczajami, gorliwością pasterską oraz innymi cnotami, jak również przymiotami wymaganymi przez prawo powszechne czy partykularne, do kierowania parafią, a także zdał specjalny egzamin proboszczowski (kan. 521). Członkiem tego organu może zostać tylko proboszcz, który zaakceptował wybór rady kapłańskiej odbyty zgodnie z procedurą przewidzianą w kan. 164–179. Kodeks nie wymaga, aby wybrany proboszcz należał do rady kapłańskiej. Wybór nie podlega zatwierdzeniu.

4. Zadania

Zadania, które Kodeks powierza zespołowi proboszczów, różnicują w zależności od rodzaju prowadzonego procesu, czy jest proces o usunięcie, czy o przeniesienie proboszcza, a także od etapu, w którym znajduje się proces. W administracyjnym procesie przy usuwaniu

²⁴ Por. Grocholewski, dz. cyt. s. 47-49. Należy dodać, iż Sygnatura Apostolska rozpatruje konkretne procesy, ale nie posiada uprawnień do dokonywania interpretacji autentycznej, do której powołana jest Papieska Rada Do Spraw Tekstów Prawnych.

proboszcza wybrani przez biskupa dwaj proboszczowie biorą udział dwukrotnie: najpierw na etapie wezwania proboszcza do ustąpienia (kan. 1742), a następnie w sytuacji, gdy wezwany do rezygnacji proboszcz nie zareagował pozytywnie (kan. 1744).

W postępowaniu przy przenoszeniu proboszcza uczestniczą tylko w wypadku, gdy mający być przeniesiony proboszcz otrzymał taką propozycję od biskupa nie chce przyjąć proponowanego urzędu i swoje racje przedstawił biskupowi na piśmie (kan. 1749 i 1750).

Reasumując należy stwierdzić, że:

1. Proboszcz, choć cieszy się stałością (kan. 522), może być przez biskupa diecezjalnego przeniesiony lub usunięty z urzędu.
2. Usunięcie może nastąpić, gdy zaistnieją przyczyny wymienione w kan. 1741 i 538, przeniesienie, gdy zaistnieją przyczyny wymienione w kan. 1748.
3. Do ważności procesu administracyjnego przy usunięciu proboszcza prawo wymaga, aby biskup omówił sprawę z dwoma proboszczami wybranymi z zespołu proboszczów.
4. Konsultacja powinna się odbyć: przed wezwaniem proboszcza do ustąpienia z parafii i gdy proboszcz po drugim wezwaniu do ustąpienia milczy lub nie chce zrezygnować, albo podważa podaną przyczynę i jej podstawy (kan. 1743 i 1745).
5. Przy przenoszeniu konsultacja z dwoma proboszczami jest konieczna do ważności procesu tylko w sytuacji, gdy proboszcz odmówi biskupowi na pisemną propozycję przeniesienia (kan. 1749 i 1750).
6. Biskup ma obowiązek przeprowadzić konsultację z dwoma proboszczami dowolnie wybranymi spośród zespołu proboszczów (kan. 1742).
7. Zespół proboszczów spełnia zadania, które w KPK/17 powierzał egzaminatorom synodalnym i proboszczom konsultorom.
8. Zespół proboszczów wybiera rada kapłańska na propozycję biskupa spośród kapłanów pełniących urząd proboszcza w

diecezji. Prawo powszechne nie określa kadencji zespołu, ani liczby członków.

9. Zespół proboszczów jest organem obligatoryjnym w Kościele partykularnym. Może być rozwiązany tylko przez radę kapłańską na wniosek biskupa lub wskutek upływu kadencji.
10. Wymóg wyrażenia opinii przez proboszczów jest konieczny do ważności procesu, ale nie wiąże biskupa w podjęciu decyzji (kan. 127).